

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Memorandum van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaans- onzekerheid en sociale uitsluiting voor de federale en regionale verkiezingen 2019

**Samenwonen erkennen, ondersteunen en
aanmoedigen**

December 2018

Memorandum van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting voor de federale en regionale verkiezingen 2019

Samenwonen erkennen, ondersteunen en aanmoedigen

Inhoudstafel

Inleiding	1
Waarover gaat dit memorandum?	1
Waarom een memorandum over het statuut samenwonende?	1
Waarvoor pleit dit memorandum?	2
Hoe dit memorandum lezen?	3
Deel 1: Het statuut samenwonende raakt aan verschillende levensdomeinen	4
A. Het gebrek aan een uniforme, coherente definitie van samenwonen creëert (rechts)onzekerheid	5
B. Het statuut samenwonende brengt het recht op een menswaardig inkomen in het gedrang	9
C. Het statuut samenwonende belemmert mensen in armoede samen te wonen als gezin	12
D. Het statuut samenwonende staat degelijk en betaalbaar wonen in de weg	16
E. Het statuut samenwonende verhindert familiale en sociale solidariteit tussen burgers	20
F. Het statuut samenwonende hypothekeert het recht op privacy	22
G. Het statuut samenwonende bemoeilijkt de toegang tot justitie voor mensen in armoede	24
H. Het statuut samenwonende creëert ongelijkheden	25
Deel 2 : Aanbevelingen	28
A. Ieders rechten realiseren	29
B. De bestaande gezinscategorieën, het statuut samenwonende voorop, herwaarderen en rechtmatig toekennen	33
C. Bestaande beleidsinstrumenten valoriseren om de aanbevelingen uit te voeren	35

Inleiding

Waarover gaat dit memorandum?

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (www.armoedebestrijding.be) kiest ervoor om zijn memorandum voor de federale en regionale verkiezingen van mei 2019 volledig te wijden aan 'het statuut samenwonende'. Onder deze noemer verstaan we **alle situaties waarin mensen, omwille van het feit dat ze samenwonen, een lager bedrag ontvangen aan vervangings- of bijstandsuitkeringen of aan sociale toeslagen, correcties of voordelen dan alleenstaanden, of er helemaal geen recht op hebben.**

We maken het onderscheid tussen

- mensen in armoede die omwille van het statuut samenwonende verhinderd worden om als koppel of gezin samen te leven met een partner en/of kinderen (**gezin**);
- mensen in armoede die onderdak willen verschaffen aan een familielid, vriend, kennis of lotgenoot in nood maar daar een prijs voor moeten betalen (**solidaire burgers**);
- uitkeringsgerechtigden uit verschillende gezinnen die willen samenwonen om hun woonkosten te drukken maar het risico lopen hiervoor financieel gestraft te worden (**woningdelers**).

Waarom een memorandum over het statuut samenwonende?

Het statuut samenwonende vormt een **obstakel voor de effectiviteit van de rechten** van mensen in armoede, van zowel hun economische, sociale als burgerlijke rechten. Het hypothekeert niet alleen hun recht op een menswaardig bestaan, maar brengt ook hun recht op een gezinsleven en hun recht op een privéleven in gevaar. Daarenboven betekent het statuut samenwonende een inbreuk op hun keuzevrijheid om samen te wonen met wie ze willen, zelfs binnen hun gezin, en ondermijnt het onderlinge solidariteit.

De problemen die het statuut samenwonende met zich meebrengt, raken aan verschillende levensdomeinen en hebben een **grote impact op het dagelijks leven** van mensen in armoede. Bovendien zijn deze problemen niet nieuw. Ze worden reeds lang door mensen in armoede aangekaart, zoals in het [Algemeen Verslag over de Armoede uit 1994](#). Tegelijk is het thema erg actueel. Meerdere organisaties¹ problematiseren het statuut samenwonende, informeren en mobiliseren burgers en proberen het maatschappelijk draagvlak voor de problematiek te verhogen. Het is **hoog tijd** om oplossingen te zoeken die mensen toelaten er financieel en sociaal op vooruit te gaan door samen te wonen, als gezin, als solidaire burgers en als woningdelers.

¹ Verenigingen waar armen het woord nemen, vakbonden, Samenhuizen vzw, *la Ligue des familles, les Equipes Populaires, l'atelier des droits sociaux...*

Omdat de problemen rond het statuut samenwonende zich op **verschillende levensdomeinen** stellen, vragen ze om oplossingen op **verschillende beleidsdomeinen en -niveaus**. Als interfederale instelling is het Steunpunt tot bestrijding van armoede goed geplaatst om op deze transversaliteit en verwevenheid te wijzen. Dit memorandum richt zich dus zowel tot de federale Staat als tot de gemeenschappen en de gewesten, afzonderlijk en samen, al naargelang de specifieke aspecten verbonden met het statuut samenwonende die worden behandeld.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede heeft reeds **meermaals rond deze thematiek gewerkt**, samen met mensen in armoede en verscheidene andere actoren, in het kader van zijn tweejaarlijkse Verslagen over een [coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede](#) (2009), over [alternatieve woonvormen](#) (2011), over [sociale bescherming](#) (2013) en over [burgerschap en armoede \(2017\)](#). In april 2018 organiseerde het Steunpunt tot bestrijding van armoede een reflectievoormiddag in de Senaat met als titel '[Voorbij het statuut samenwonende](#)', om deze kwestie hoger op de maatschappelijke en politieke agenda te zetten. Dit memorandum beoogt dat de aanpak van de problemen veroorzaakt door het statuut samenwonende als een prioriteit van het armoedebeleid wordt opgenomen in de verschillende regeerakkoorden.

Waarvoor pleit dit memorandum?

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede pleit ervoor om het samenwonen in verschillende situaties (gezin, solidaire burgers, woningdelers) te erkennen, te ondersteunen en aan te moedigen in plaats van af te straffen. Het formuleert daartoe drie groepen van aanbevelingen die verder in dit memorandum ingevuld worden.

Een eerste groep aanbevelingen vraagt het **maximaal inzetten op de realisatie van ieders rechten** (zoals het recht op een menswaardig inkomen, op bescherming van het gezinsleven, op privacy, op wonen) zodat iedereen kan kiezen met wie men wil samenwonen, ook binnen een gezin.

Een tweede groep aanbevelingen pleit voor het **herbekijken van de bestaande gezinscategorieën** zodat ze toepasbaar zijn op de verschillende en nieuwe gezins-, leef- en woonvormen en voor een **rechtmatige toekenning** ervan volgens de bestaande definities en criteria in de verschillende wetgevingen.

Een derde groep aanbevelingen gaat over het **valoriseren van bestaande beleidsinstrumenten** om de uitvoering van de aanbevelingen te bevorderen.

Hoe dit memorandum lezen?

Dit memorandum is opgedeeld in twee delen.

In het eerste deel wijzen we op de impact van het statuut samenwonende op verschillende levensdomeinen. We stellen dit schematisch voor en werken de verschillende aspecten kort uit.

In het tweede deel formuleren we aanbevelingen op verschillende beleidsdomeinen om tegemoet te komen aan de problemen die het statuut samenwonende stelt. We vermelden steeds tot welk(e) beleidsniveau(s) deze zijn gericht.

Deel 1: Het statuut samenwonende raakt aan verschillende levensdomeinen

A. Het gebrek aan een uniforme, coherente definitie van samenwonen creëert (rechts)onzekerheid

In dit memorandum gaat het over alle situaties waarin mensen, omwille van het feit dat ze samenwonen, een lager bedrag ontvangen aan vervangings- of bijstandsuitkeringen of aan sociale toeslagen, correcties of voordelen dan alleenstaanden of er helemaal geen recht op hebben.

Om te bepalen of mensen al dan niet samenwonen, hanteren verscheidene wetgevingen verschillende termen, definities en criteria². Het gebrek aan een uniforme en coherente definitie van samenwonen en aan duidelijkheid over de financiële impact ervan, leidt tot (rechts-)onzekerheid bij mensen in armoede en tot ongelijke behandeling tussen uitkeringsgerechtigden.

“De verschillende statuten die bepalen of je al dan niet samenwonend bent, maken het voor de mensen zelf extra moeilijk om het te begrijpen.”³

Samenwonen en gezinscategorieën

Het bedrag van de meeste vervangings- en bijstandsuitkeringen (de sociale zekerheid en de sociale bijstand) varieert naargelang de rechthebbende behoort tot één van de drie volgende **gezinscategorieën**: personen met gezinslast, alleenstaanden en samenwonenden. De definities van deze gezinscategorieën verschillen naargelang de betreffende wetgeving. Een persoon in eenzelfde situatie kan naargelang de wetgeving dus tot een andere categorie behoren.

De categorie samenwonende is als het ware een negatieve categorie, een restcategorie: iemand wordt beschouwd als samenwonende, wanneer men niet voldoet aan de voorwaarden waaraan een persoon met gezinslast moet beantwoorden, noch aan de voorwaarden die gelden voor een alleenstaande.

Toch wordt in de wetgeving voor de werkloosheidsuitkeringen en het leefloon een specifieke definitie van ‘samenwonen’ gebruikt. Het betekent ‘onder hetzelfde dak wonen’ én ‘de huishoudelijke aangelegenheden hoofdzakelijk gemeenschappelijk regelen’⁴. Deze twee

² Op de [website van het Steunpunt](#) zijn infofiches te vinden over de impact van samenwonen in de verschillende wetgevingen, opgesteld door de betrokken instellingen en administraties. De voorbeelden die in deze tekst worden gegeven (met een streep in de linkermarge) zijn bedoeld als illustratie van de complexiteit van de wetgeving en niet als volledige toelichting ervan.

³ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013). *Sociale bescherming en armoede*. Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, p. 24.

⁴ Art. 59 van het ministerieel besluit van 26 november 1991 houdende toepassingsregelen van de werkloosheidsreglementering, *Belgisch Staatsblad*, 25 januari 1992. Art. 14 § 1, 1 van de wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie, *Belgisch Staatsblad*, 31 juli 2002.

criteria kunnen echter op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. Er bestaat ondertussen belangrijke [rechtspraak](#) die de betekenis van deze criteria verduidelijkt. Het arrest van het [Hof van Cassatie van 9 oktober 2017](#)⁵ bevestigt uitspraken van lagere rechtbanken; het Hof van Cassatie sprak ondertussen nog arresten uit in dezelfde lijn.

Omwille van de negatieve financiële impact van het statuut samenwonende, werden in de wetgevingen verschillende uitzonderingsregels gecreëerd om te vermijden dat rechthebbenden in welbepaalde situaties terugvallen op een uitkering aan het tarief samenwonende.

Binnen de werkloosheidsuitkeringen bestaat een categorie '[bevoorrechte samenwonende](#)', binnen de uitkeringsverzekering (ziekte en invaliditeit) een categorie '[gelijkgestelde alleenstaande](#)'.

Zelfs wanneer de drie gezinscategorieën niet als dusdanig gehanteerd worden in een bepaalde wetgeving, is deze vaak toch gebaseerd op een bepaald **gezinsbegrip**.

In het kader van de [verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging](#) wordt voor de toekenning van de verhoogde tegemoetkoming het gezin gedefinieerd als de aanvrager, zijn levenspartner en hun personen ten laste. Voor de toepassing van de maximumfactuur wordt echter rekening gehouden met het Rijksregistergezin, dit wil zeggen alle personen die op hetzelfde adres wonen.

Samenwonen en inkomen van het huishouden

Bij verschillende uitkeringen (leefloon, tegemoetkomingen voor personen met een handicap) wordt rekening gehouden met iemands **gezinssituatie** **en** met het **inkomen** van diens huishouden om de hoogte ervan te bepalen⁶.

Een persoon met een handicap die samenwoont met een partner krijgt een inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap (IVT) als 'categorie C' (personen die in een huishouden wonen, dit wil zeggen elke samenwoning van twee personen die geen bloed- of aanverwant zijn in de eerste, tweede of derde graad). In vergelijking met een persoon zonder handicap die samenwoont met een partner lijkt dit een voordelige categorie, want deze zou bijvoorbeeld een leefloon krijgen als 'samenwonende'. Toch betekent dit niet automatisch dat de persoon met een IVT als categorie C (gezin) financieel beter gesteld is dan de persoon met een leefloon aan het tarief samenwonende. Bij de bepaling van de hoogte van de IVT wordt immers rekening gehouden met het inkomen van de persoon met wie de persoon met een handicap een huishouden vormt.

⁵ Cass. 9 oktober 2017, S.16.0084.N/1.

⁶ Binnen de sociale bijstand houdt men bovendien vooreerst rekening met het inkomen van degenen met wie de hulpvrager samenwoont om het leefloon of de tegemoetkoming toe te kennen.

Op andere beleidsdomeinen - bijvoorbeeld de sociale huur, het Vlaamse groeipakket⁷ of het sociaal tarief voor telecommunicatie – speelt iemands gezinssituatie een meer indirecte rol bij het in aanmerking komen voor een bepaald recht of een sociaal voordeel. Het recht is niet rechtstreeks afhankelijk van het feit of iemand tot een bepaalde gezinscategorie behoort, maar wel van het **inkomen op huishoudniveau**. Dit wil zeggen dat vastgelegd is met wiens inkomen⁸ in het huishouden rekening moet worden gehouden en dus ook wie al dan niet tot het huishouden behoort.

Voor de berekening van de sociale huurprijs binnen de Waalse Huisvestingscode en de Vlaamse Wooncode wordt rekening gehouden met het inkomen van alle meerderjarige bewoners, met enkele uitzonderingen, zoals het inkomen van ongehuwde kinderen jonger dan 25 die sinds hun meerderjarigheid zonder onderbreking deel uitmaken van het gezin.

Het Vlaams Groeipakket kent een sociale toeslag toe aan gezinnen afhankelijk van het aantal rechtgevendende kinderen en van de gezinsinkomsten. Om een feitelijk gezin te vormen moet men samenwonen op hetzelfde adres, geen bloed- of aanverwant zijn t.e.m. de derde graad, en samen een huishouden regelen en daartoe elk financieel of op een andere manier bijdragen. Het Brussels model voorziet ook sociale correcties volgens gezinsinkomen en -situatie, met dit verschil dat eenoudergezinnen met twee of meer kinderen een aparte categorie zijn.

Vaststelling en controle van de gezinssituatie

Iemands gezinssituatie kan op verschillende manieren vastgesteld en/of gecontroleerd worden:

- langs administratieve weg door te kijken naar iemands domicilie en gezinssamenstelling in het Rijksregister;
- via een verklaring op eer van de betrokkene;
- door naar iemands feitelijke situatie te kijken.

In de praktijk blijken verschillende zaken problematisch te zijn. Vooreerst reflecteert iemands **administratieve situatie niet steeds zijn feitelijke situatie**. Meer en meer zijn gezinssituaties immers aan veranderingen onderhevig. Maar er blijken ook verschillen te zijn tussen de manieren waarop wijkagenten bij een huisbezoek in het kader van de inschrijving in het bevolkingsregister iemands gezinssamenstelling noteren. Tegelijk vangen we signalen op dat soms naar de administratieve situatie wordt teruggegrepen, ook al dient er naar de feitelijke toestand te worden gekeken, zoals tijdens een sociaal onderzoek door de OCMW's.

⁷ Dit is de hervormde kinderbijslag in Vlaanderen die ingaat vanaf januari 2019.

⁸ De kwestie hoe inkomen wordt gedefinieerd, dus welke inkomsten worden meegeteld, behandelen we hier niet.

Daarnaast houdt de evaluatie van iemands **feitelijke situatie** het gevaar in dat ze **op verschillende manieren geïnterpreteerd** kan worden. Wat betekent ‘onder hetzelfde dak wonen’ én ‘de huishoudelijke aangelegenheden hoofdzakelijk gemeenschappelijk regelen’? Op het terrein worden grote verschillen gesignaleerd tussen de vaststelling van al dan niet samenwonen in het kader van een sociaal onderzoek door maatschappelijk assistenten van het OCMW en door controleurs van bijvoorbeeld de RVA. Dit leidt tot veel rechtsonzekerheid en ongelijke behandelingen tussen uitkeringsgerechtigden. De rechtspraak zou hier houvast moeten bieden.

“In 30 jaar is niets veranderd. Ik had me geïnstalleerd met vier andere mensen, allen werklozen, en we vreesden voortdurend een controle van de RVA, die zo zou ontdekken dat we samenwoonden. Het kostte ons ontzettend veel energie om ons daartegen te beschermen. Die situatie is vandaag de dag nog steeds dezelfde.”⁹

Omdat de administratieve situatie niet steeds gelijk is aan de feitelijke, kan de mogelijkheid worden geboden aan de uitkeringsgerechtigde om aan te tonen dat de feitelijke situatie die in aanmerking moet worden genomen, niet of niet langer strookt met de gegevens van het Rijksregister.

Via een [omzendbrief](#) naar aanleiding van de rechtspraak van het Hof van Cassatie wil het RIZIV de mogelijkheid van de sociaal verzekerde om zulk **tegenbewijs** te leveren versterken.

Meer rechtszekerheid

Om mensen in armoede rechtszekerheid te garanderen is het belangrijk dat het duidelijk is onder welke voorwaarden ze waarop recht hebben. Hiertoe dienen de gezinscategorieën in de verschillende wetgevingen eenduidig geformuleerd en rechtmatig toegekend te worden. De bestaande rechtspraak kan hierbij als leidraad dienen.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede dringt er evenwel op aan te waken over het risico dat de toekenning van een uitkering als alleenstaande louter berust op de bewijslast die de rechthebbende daarvoor moet aandragen. Dit vergroot immers de kans op [non-take-up](#), zeker voor de meest kwetsbaren.

⁹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2011). [Strijd tegen armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Verslag 2010-2011](#). Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, p. 43.

B. Het statuut samenwonende brengt het recht op een menswaardig inkomen in het gedrang

“Je kan geen menswaardig leven op een duurzame wijze uitbouwen als je tot een uitkering veroordeeld bent. Dus zoek je naar andere manieren om te overleven. Samenhuizen is daar één van. Maar: wat voor mensen die werken en die het dus al beter hebben, wél mogelijk is, is voor mensen in armoede niet toegestaan tenzij met nog maar eens inkomensverlies.”¹⁰

Lagere vervangings- en bijstandsuitkeringen

Het grootste probleem van het statuut samenwonende is dat het een negatieve impact heeft op de [hoogte van vervangings- en bijstandsuitkeringen](#) van mensen. Bovendien bevinden uitkerings-gerechtigden (ook alleenstaanden) zich reeds vaak in een kwetsbare situatie omdat **de meeste uitkeringen onder de armoederisicogrens** (60 % van het mediaan beschikbaar inkomen op individueel niveau) liggen.

Ter illustratie geeft onderstaande tabel een simulatie van de minimum sociale uitkeringen uitgedrukt als percentage van de armoederisicogrens¹¹. Het is duidelijk dat de bedragen voor het leefloon en de minimum werkloosheidsuitkering voor de verschillende gezinssituaties niet de hoogte van de armoederisicogrens bereiken.

¹⁰ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013). [Sociale bescherming en armoede](#). Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, p. 23.

¹¹ Berekening gemaakt door de FOD Sociale Zekerheid. Bron: FPS Social Security/DG BeSoc, [The evolution of the social situation and social protection in Belgium 2018](#), tabel A2.1, p. 81. Zie ook methodologische noot p. 81. In bovenstaande tabel wordt de armoederisicogrens telkens berekend in functie van het huishouden.

Een volledig overzicht van de minimuminkomen categorieën vindt u op http://www.armoedebestrijding.be/cijfers_minimum_uitkeringen.htm

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Juli 2018	
								Vlaams Gewest	Waals en Brussels-Hoofdstedelijk Gewest ¹²
Leefloon									
Alleenstaande	74	76	73	75	75	75	76	75	75
Koppel (= Twee keer tarief samenwonende)	66	68	65	67	67	66	68	67	67
Koppel met twee kinderen	67	68	66	67	67	66	67	67	68
Eénoudergezin met twee kinderen	88	89	86	88	88	87	88	88	89
Minimum werkloosheidsuitkering (na 6 maanden)									
Alleenstaande	86	89	85	88	88	87	87	87	87
Koppel (= Twee keer tarief samenwonende)	68	70	68	70	70	69	69	70	70
Koppel met twee kinderen	69	70	68	69	69	68	68	68	68
Eénoudergezin met twee kinderen	86	88	85	87	87	86	86	85	86

Er worden veel vragen gesteld bij de redenering die achter de financiële benadeling van samenwonenden schuilt. Er wordt immers verondersteld dat samenwonen een **schaalvoordeel** oplevert, dat een lagere uitkering rechtvaardigt. Dit schaalvoordeel wordt in de huidige tarieven echter overdreven: niet iedereen is op hetzelfde moment thuis wat extra energieverbruik met zich mee kan brengen, persoonlijke kosten (gezondheid, hygiëne ...) blijven sowieso persoonlijk, niet elk lid van een huishouden/gezin draagt in dezelfde mate bij aan de kosten.

¹² De percentages voor gezinnen met kinderen in het Vlaams Gewest liggen iets lager dan in de andere gewesten als gevolg van de niet-indexering van de kinderbijslagbedragen in dat gewest.

Omdat uitkeringen aan het tarief voor samenwonenden erg laag zijn, hanteren sommige OCMW's allerlei strategieën om cliënten toch een menswaardig inkomen te geven. Ze zetten bijvoorbeeld eigen middelen in om samenwonenden aanvullende maatschappelijke steun toe te kennen bovenop hun leefloon. Sommige OCMW's baseren zich hiervoor op de referentiebudgetten, een instrument van het Centrum voor budgetadvies en -onderzoek (CEBUD).

Andere negatieve financiële gevolgen

Naast lagere uitkeringen voor samenwonenden heeft samenwonen nog **andere negatieve effecten** op de financiële situatie van de betrokkenen: de sociale huur stijgt en men kan zijn recht op allerlei financiële voordelen verliezen zoals de studietoelage, het sociaal telefoontarief, de sociale toeslag binnen de kinderbijslag of de verhoogde tegemoetkoming en de maximumfactuur binnen de gezondheidszorg.

Bovendien kunnen mensen soms onterecht een te hoge uitkering of sociale toeslag krijgen, waarbij het teveel retroactief wordt **teruggevorderd**. Dit kan gebeuren bij veranderingen in hun gezinssituatie of in hun sociaal statuut die niet onmiddellijk gemeld werden (door onwetendheid of nalatigheid). In het geval mensen moedwillig over veranderingen in hun situatie zwegen, kunnen er daarenboven boetes geïnd worden bovenop de terugvorderingen. Dit kan leiden tot grote financiële problemen en zelfs schulden, omdat het ontvangen geld meestal reeds uitgegeven is.

Recht op een menswaardig inkomen

Ondanks het feit dat de Grondwet voorziet in het recht voor iedereen om een menswaardig leven te leiden, behoort volgens de [EU-SILC 2017](#) enquête 15,9 % van de Belgische bevolking tot de groep met een armoederisico op basis van het inkomen.

Voor het Steunpunt tot bestrijding van armoede is het essentieel dat iedereen - alleenstaanden, samenwonenden, met of zonder kinderen - een menswaardig inkomen heeft dat een reëel toekomstperspectief mogelijk maakt. Bovendien mag niemand erop achteruitgaan wanneer er aanpassingen aan de wetgeving gebeuren. De discussie over het statuut samenwonende mag met andere woorden geen race to the bottom worden maar dient gekaderd in een brede discussie over menswaardig inkomen¹³ en de solidariteit die een samenleving daartoe wil opbrengen. Enkele elementen die hierin zeker een plaats moeten krijgen zijn de verhoudingen tussen de uitkeringen en de minimumlonen, het (verhoogd) armoederisico van bepaalde groepen, de financiële herverdeling en de rol die de fiscaliteit hierin speelt.

¹³ Het collectief BMIN, dat ijvert voor de verhoging van alle minimuminkomens tot de armoederisicogrens, heeft hier een specifiek [memorandum](#) aan gewijd.

C. Het statuut samenwonende belemmert mensen in armoede samen te wonen als gezin

"Wanneer men recht heeft op erg verschillende uitkeringen naargelang men alleen of samenwoont, is dat een catastrofe voor het gezinsleven. Degene die op niks meer recht heeft, wordt verplicht op de kap van de andere te leven. Dit zet koppels ertoe aan uit elkaar te gaan, maar het breekt ook de relaties tussen ouders en hun kinderen: kinderen leven niet meer samen met hun vader, jongeren die het huis moeten verlaten wanneer ze 18 worden."¹⁴

Omwille van het statuut samenwonende kunnen mensen in armoede moeilijk samenwonen met wie ze willen. Bij samenwonen wordt vaak gedacht aan mensen uit verschillende gezinnen die samen een huis delen zonder dat ze persoonlijk tot elkaar in relatie staan (woningdelen). Maar mensen in armoede, die leven van een vervangings- of bijstandsuitkering, kunnen er ook niet voor kiezen om samen te wonen als gezin. Hun leven als koppel en als (nieuw samengesteld) gezin met minder- of meerderjarige kinderen en hun toekomstperspectief komt immers onder druk te staan door de financiële gevolgen van het statuut samenwonende.

Relaties

Het statuut samenwonende brengt de notie van 'het gezin' - te beginnen bij de wens van twee mensen om samen hun leven op te bouwen - in het gedrang. Zo krijgen uitkeringsgerechtigden geen kans om uit te zoeken hoe ze hun relatie vorm kunnen geven door voorlopig samen te wonen, zonder dat dit onmiddellijk financieel wordt afgestraft. Wanneer twee uitkeringsgerechtigden toch willen samenwonen, wordt hen de kans ontnomen om als koppel een toekomstproject te realiseren omdat hun **gezamenlijk inkomen lager** zal zijn **dan de som van hun voorafgaandelijke uitkeringen**.

(Nieuw samengestelde) gezinnen

Het statuut samenwonende heeft ook een enorme **impact op gezinnen met kinderen**. Zij dragen immers mee de gevolgen van een verandering van het statuut - en dus van het inkomen - van hun ouders. Mensen kunnen tot een andere categorie behoren, omwille van de overgang van de ene wetgeving (bijvoorbeeld uitkeringsverzekering) naar de andere (bijvoorbeeld werkloosheid), maar ook door een verandering in de gezinssituatie.

¹⁴ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2017). [Burgerschap en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2016-2017](#). Brussel: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Wanneer twee alleenstaande ouders die recht hebben op een leefloon, een nieuw samengesteld gezin willen vormen, wijzigt hun statuut en is het inkomensverlies enorm. Als alleenstaande ouder behoren beiden afzonderlijk tot categorie 3, 'persoon met gezinslast', ze wonen samen met minstens één ongehuwd minderjarig kind te hunner laste. Ze krijgen elk een leefloon van 1.254,82 euro¹⁵. Als nieuw samengesteld gezin behoort één van beide partners tot categorie 3, die ook het recht van de andere partner dekt. De persoon met gezinslast krijgt een leefloon van 1.254,82 euro, de andere partner ontvangt niets. Ter vergelijking: de armoederisicodrempel voor een alleenstaande ligt op 1.139 euro netto per maand en op 2.392 euro netto per maand voor een huishouden bestaande uit twee volwassenen en twee kinderen (SILC 2017, inkomens 2016).

Afhankelijkheid

Mensen die hun recht op een vervangings- of bijstandsuitkering verliezen omdat ze gaan samenwonen, voelen zich vaak beroofd van hun waardigheid. Ze worden **financieel afhankelijk van degene met wie ze samenwonen**. Dit kan vergaande gevolgen hebben voor ouders die niet langer over eigen middelen om hun onderhoudsplicht naar hun kinderen toe te vervullen. Ze moeten een beroep doen op hun partner om de school-, gezondheids- en dagelijkse kosten van hun kinderen te dragen. Op die manier worden ze als het ware uit hun ouderrol gezet.

Wanneer meerderjarige kinderen bij hun uitkeringsgerechtigde ouder(s) wonen en zelf recht hebben op een leefloon of een inschakelingsuitkering, dreigt niet alleen de financiële situatie van het gezin te veranderen maar ook de onderlinge **verhouding tussen ouders en hun kinderen**. Hoewel het leefloonbedrag voor twee samenwonenden ongeveer gelijk is aan dat van een persoon met gezinslast, betekent dit geen status quo. Het is niet omdat de jongvolwassene over een eigen inkomen beschikt dat hij ook bijdraagt/moet bijdragen tot alle woon-, huishoud- en leefkosten. Omdat het inkomen van de ouder daalt, wordt deze toch afhankelijk van de kinderen om deze kosten te kunnen blijven dragen. Ouders kunnen, in het geval dat hun kind werk vindt, ten laste worden geacht van hun kind, hun recht op een leefloon helemaal verliezen en volledig financieel afhankelijk worden.

Een [getuigenis over de gevolgen van samenwonen](#) is te bekijken in de video '[Non take-up & rechten](#)'.

¹⁵ Nettobedragen leefloon van kracht vanaf 1 september 2018.

Breuken

"De reglementeringen omtrent het samenwonen zetten aan om te bedriegen, om te zeggen dat men gescheiden is, enkel maar om 'minder te weinig' te ontvangen."¹⁶

Het statuut samenwonende verhindert niet alleen dat mensen als koppel gaan samenwonen. Het kan ook leiden tot een breuk in de relatie wanneer de financiële lasten te zwaar doorwegen.

Er doen zich ook breuken voor in gezinnen met kinderen. We vangen signalen op van **vaders die**, in een poging om het beste te doen voor hun gezin, beslissen om **hun vrouw en kinderen te verlaten**. Op die manier hopen ze dat hun gezin het, onder het statuut 'persoon met gezinslast' of 'alleenstaande ouder', financieel minder slecht heeft.

In het geval dat **kinderen uit een gezin in armoede geplaatst** zijn, dreigt het statuut samenwonende voor de [zoveelste breuk tussen ouders en hun kinderen](#) te zorgen wanneer deze laatsten terug naar huis willen keren op hun 18de en de ouders van een uitkering leven. Omdat het financieel voordeliger is apart te wonen, wordt sommige ouders geen andere mogelijkheid gelaten dan hun kind te vragen alleen te gaan wonen. Of jongvolwassenen gaan alleen wonen om het hun ouders niet nog moeilijker te maken, zelfs wanneer ze hier eigenlijk nog niet klaar voor zijn.

Recht op bescherming van het gezinsleven

Verskillende Verdragen die de Belgische Staat heeft geratificeerd, verplichten deze het gezinsleven te erkennen, beschermen en bevorderen. De manier waarop de verschillende gezinscategorieën, ook deze van persoon met gezinslast, op dit moment de hoogte van het inkomen van gezinnen in armoede bepalen komt hier niet aan tegemoet en staat ook haaks op intergenerationale mobiliteit. Mede tegen de achtergrond van snel veranderende gezins- en samenlevingsvormen, met evoluerende vormen van intra-familiale solidariteit, is een grondige reflectie hierover nodig. Gezinsorganisaties zoals het [Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen](#), de [Ligue des familles](#) en de Gezinsbond dragen daartoe bij.

Verskillende wetgevingen voorzien uitzonderingen op de bestaande gezinscategorieën om zich aan te passen aan evoluerende gezinssituaties. Ook in recent [onderzoek naar de leeflooncategorieën](#) worden aanpassingen aan de toekenning van een gezinscategorie voorgesteld in twee problematische overgangssituaties - het meerderjarig worden van het jongste minderjarig kind en het prille samenwonen - en twee problematische tijdelijke

¹⁶ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2017). [Burgerschap en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2016-2017](#). Brussel: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, p. 55.

situaties - het tijdelijk verblijf van een dakloze bij derden en tijdelijke detentie van de partner of een inwonend meerderjarig kind. Een risico van dergelijke uitzonderingen is dat de wetgeving nog complexer dreigt te worden en de onzekerheid voor mensen nog groter.

Het is belangrijk te benadrukken dat mensen in armoede, zoals vele andere mensen, in gezin willen leven en wonen. Ze willen samenwonen, in relatie tot elkaar staan, zorg voor elkaar dragen. Deze wil en intentie om samen te wonen wordt door het huidige statuut samenwonende afgestraft. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede pleit ervoor om het samenwonen van mensen, ook in een gezin, te erkennen, te ondersteunen en aan te moedigen. Daarom is het essentieel dat aanpassingen aan het statuut samenwonende steeds ook een verbetering betekenen voor mensen in armoede die in gezinsverband leven en ook hen een toekomstperspectief bieden.

D. Het statuut samenwonende staat degelijk en betaalbaar wonen in de weg

“Omdat we niet onmiddellijk een huis vonden, trokken we in bij mijn nicht. We konden ons bij haar niet laten inschrijven, zodat we drie maanden geen adres hadden. Zij trok van het OCMW, als ze wisten dat we daar inwoonden, kon dat gevaar meebrengen voor haar en haar kinderen. Ik was al blij dat ze ons wilde helpen, maar daarvoor moet ik haar niet in de problemen steken.”¹⁷

Het statuut samenwonende levert voor mensen in armoede grote problemen op in hun zoektocht naar een degelijke en betaalbare woonst. Wanneer ze, geconfronteerd met de hoge huurprijzen, willen samenwonen om kosten te delen, dreigen ze inkomensverlies te lijden. Dit vormt een schrijnende ongelijkheid met mensen met een inkomen uit arbeid die wel financieel en sociaal voordeel kunnen halen uit woningdelen.

Invloed van het statuut samenwonende op de woonmarkt

Wanneer mensen in armoede een woning willen delen, riskeren ze een deel van hun inkomen te verliezen omwille van het statuut samenwonende. Omdat het financieel voordeliger is alleenstaande te zijn, gaan ze op zoek naar kleine goedkope woongelegenheden. Door deze vraag naar woongelegenheden voor alleenstaanden ontstaat er onder andere een **markt voor kamers**. Ook sociale huisvestingsmaatschappijen krijgen veel vragen naar woningen voor alleenstaanden. De sociale huurprijs wordt immers berekend op basis van het inkomen van de bewoners. Het statuut samenwonende leidt er ook toe dat kleine goedkopere woningen alleen gebruikt worden omwille van de postbus en als domicilieadres. Het gebeurt immers dat mensen feitelijk samenwonen maar officieel op een ander adres gedomicilieerd zijn om zich te verzekeren van een uitkering aan het tarief alleenstaande.

Omgekeerd betekent dit dat het erkennen, ondersteunen en aanmoedigen van samenwonen er mede voor kan zorgen dat bijvoorbeeld **‘ongebruikte’ woningen vrij komen**, dat eengezinswoningen optimaal benut worden, dat leegstaande gebouwen een nieuwe bestemming krijgen als woningdeelprojecten en dat minder woonruimte wordt bezet.

Invloed van de woonmarkt op het statuut samenwonende

Om het hoofd te bieden aan de hoge huurprijzen, maar ook om sociale of ecologische redenen kiezen vandaag meer en meer mensen ervoor om te gaan samenwonen. **Nieuwe samenleef- en woonvormen** vinden gaandeweg ingang bij de bevolking en worden gezien als een belangrijke sociale en maatschappelijke tendens. Voorbeelden zijn collectief wonen, solidair

¹⁷ Beweging van Mensen met een Laag Inkomen en Kinderen (2005). *Recht op een behoorlijke huisvesting. Een dialoog tussen armste gezinnen van Oostende en diensten uit de woonsector*, p. 26-27.

wonen met mensen die zich in een situatie van armoede bevinden, ‘kangoeroe’ of intergenerationeel wonen ...

Voor sommige van deze woonvormen is aangepaste wetgeving ontwikkeld opdat **mensen die een woning delen** het statuut van alleenstaande kunnen behouden wanneer ze uitkeringsgerechtigd zijn. Denk bijvoorbeeld aan het [Zorgwonen](#) en de [Melding Tijdelijk Wonen](#) in Vlaanderen. In het [Waalse](#) en het [Brussels-Hoofdstedelijk](#) Gewest voorzien nieuwe gewestelijke wetgevingen over woonhuur in aparte huurstelsels voor medehuur. In Brussel wordt ook werk gemaakt van een label voor collectieve woonprojecten. Vlaanderen lanceerde een [oproep voor experimentele woonprojecten](#).

Onaangepaste wetgeving

Niettegenstaande enkele positieve evoluties blijft de wetgeving onaangepast aan de verschillende en snel veranderende manieren waarop mensen willen samenwonen, zowel binnen als buiten hun gezin.

Ondanks de wetgeving over het statuut samenwonende voor het leefloon en de werkloosheidsuitkeringen, en de recente belangrijke rechtspraak van het Hof van Cassatie, gebeurt het nog te vaak dat mensen financieel bestraft worden door hun uitkering te verminderen naar het tarief samenwonende wanneer ze, buiten de erkende woonvormen, gaan samenwonen. Er ontstaan als het ware **nieuwe ongelijkheden** tussen erkende (geinstitutionaliseerde) en spontane (informele) vormen van samenwonen.

Op het terrein rijzen reeds vragen bij de recente wetgeving over medehuur. Actoren vrezen dat de **verplichte medehuurovereenkomst** een erg formalistische ‘oplossing’ is voor een woonsituatie die erg veranderlijk is. Het dreigt alles ook nog ingewikkelder te maken en ertoe bij te dragen dat medehuurdere als samenwoners worden beschouwd, juist omdat ze zo’n overeenkomst hebben opgesteld.

Ook op administratief vlak kan het samenwonen problemen opleveren. Het feit dat een gezinswoning één domicilieadres vertegenwoordigen, zelfs al wonen er meerdere alleenstaanden of gezinnen, leidt ertoe dat alle medebewoners in de **bevolkingsregisters** worden ingeschreven als één gezin. Dit wil zeggen dat één persoon beschouwd wordt als gezinshoofd (of referentiepersoon voor het gezin IT 140 ‘[informatietype](#)’) en de andere personen als gezinslid (IT 141). Niet alle gemeentelijke overheden aanvaarden immers om woningdelers, die nochtans niet voldoen aan de voorwaarden om te mogen spreken van samenwoners in de zin van de verschillende wetgevingen, apart in te schrijven als referentiepersoon.

"Niemand wist dat dit gebouw was opgedeeld in kamers. De eigenaar heeft eenzijdig beslist dat een van de huurders 'gezinshoofd' werd. Iedereen leeft bijna van een vervangingsinkomen en alle bewoners moeten telkens kunnen bewijzen aan de wijkagent en verschillende diensten dat ze geen verwantschap hebben met de andere bewoners."¹⁸

Stedenbouwkundig kan de opdeling van woningen in **kamers met aparte huisnummers** voor de aparte wooneenheden een oplossing bieden. Er dient wel gewezen te worden op mogelijke perverse effecten, zoals de verkoting van steden en de vermindering van het aantal gezinswoningen. Eigenaars zouden vragende partij kunnen worden om hun woningen op te delen want dat brengt potentieel meer op. Een ander gevaar is dat er op die manier een specifiek segment op de woonmarkt ontstaat dat betaalbaar is voor mensen in armoede en dat ze uit financiële noodzaak geen andere keuze hebben dan hier te gaan wonen.

Vele aanpassingen aan de wetgeving om nieuwe vormen van samenwonen toegankelijk te maken voor uitkeringsgerechtigden zijn erop gericht om hen het statuut alleenstaande toe te kennen. Deze oplossingen lijken in tegenspraak met **de wens van deze mensen om samen te wonen** en met het in meer of mindere mate solidaire opzet van dit woningdelen. Bovendien bieden deze oplossingen geen soelaas voor mensen die in gezinsverband samenwonen. Zij kunnen en willen immers niet aantonen dat ze alleenstaande zijn, gezien de aard van hun relatie.

Recht op degelijke huisvesting¹⁹

De Grondwet voorziet in een recht voor iedereen op een degelijke huisvesting, maar dit blijft verre van effectief. Er is al jarenlang een enorm tekort aan betaalbare en kwalitatieve huisvesting voor mensen in situatie van armoede. Ten eerste is de toegang tot onroerende eigendom voor mensen in armoede quasi onmogelijk. Daarnaast zijn er lange wachtlijsten voor een sociale woning. België telt slechts 7% sociale woningen op het totale woningpark, wat minder is dan in een aantal buurlanden. Noodgedwongen richten mensen in armoede zich tot de private huismarkt, waar de prijzen veel te hoog zijn in verhouding tot hun inkomen.

Samenwonen erkennen, ondersteunen en aanmoedigen zou een deel van de oplossing kunnen zijn voor de woonproblemen van mensen in armoede en gunstige effecten kunnen hebben op de woonmarkt. Bovenal kunnen mensen zich samen een betere en gezondere woonst veroorloven, waarvan ze de huur kunnen betalen en waarvoor ze beter zorg kunnen dragen. Een woning vanwaaruit ze vorm kunnen geven aan de toekomst van zichzelf, hun gezin of hun

¹⁸ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2017). [*Burgerschap en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2016-2017.*](#) Brussel: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, p. 54.

¹⁹ Het thema huisvesting wordt op uitvoerige wijze besproken in het [tweejaarlijkse Verslag 2016-2017](#). Daar kunt u ook meer aanbevelingen vinden.

medebewoners zonder dat ze moeten bewijzen dat ze alleenstaand zijn terwijl ze er eigenlijk voor kiezen om samen te wonen. Er zouden ook (waarschijnlijk vooral kleine) woningen vrijkomen die nu alleen dienen als domicilieadres. Ook het sociaal woningpark zou gebaat zijn met het verminderen van het aantal vragen voor individuele woningen van kandidaat sociale huurders. Een ander gevolg van meer samenwonen zou zijn dat mensen in armoede minder vatbaar zouden worden voor huisjesmelkerij en minder risico lopen om op straat terecht te komen.

Voor het Steunpunt tot bestrijding van armoede is het belangrijk om het recht op wonen voor iedereen te realiseren. Oplossingen voor de verschillende situaties waarin mensen willen samenwonen kunnen hiertoe bijdragen. Deze dienen echter verder te gaan dan het toekennen van het statuut alleenstaande aan woningdelers en ook samenwoners uit hetzelfde gezin ten goede te komen, opdat iedereen vrij kan kiezen hoe en met wie men samenwoont.

E. Het statuut samenwonende verhindert familiale en sociale solidariteit tussen burgers

“Die strijd tegen de miserie die wij voortdurend moeten voeren, scheidt ook solidariteit. Hoevelen onder ons hebben er geen onderdak verleend aan verwanten en aan anderen die op straat stonden? Vaak met het gevaar gestraft te worden, want volgens de wet mogen uitkeringsgerechtigden niet samenwonen, of met het risico het beetje ‘zekerheid’ dat ze hadden weer in het gedrang te brengen.”²⁰

Het statuut samenwonende gaat over meer dan een louter administratieve of technische kwestie. Het gaat ook over de samenleving als geheel, over de manier waarop het recht op een menswaardig bestaan ingevuld en gerealiseerd wordt, over de rol van solidariteit.

Welke solidariteit kunnen, mogen en moeten mensen die samenwonen tonen? Enerzijds staat de wetgeving familiale en sociale solidariteit in de weg. Tegelijk gaat diezelfde wetgeving ervan uit dat er een evenwichtige verdeling van de middelen in een gezin is en dat er solidariteit bestaat tussen mensen die samenwonen - het tarief samenwonenden wordt immers gelegitimeerd door het schaalvoordeel - en dat die solidariteit wenselijk, zelfs noodzakelijk is - anders is het bedrag van de uitkering voor samenwonenden zeker ontoereikend. Daarenboven benadrukt het huidig beleid steeds meer het belang van onderlinge solidariteit, engagement en zorg tussen mensen, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de ['vermaatschappelijking van de zorg'](#) in Vlaanderen.

Het statuut samenwonende stelt niet alleen het solidair karakter van het systeem van sociale bescherming (de institutionele of 'koude' solidariteit) in vraag maar belemmert ook de mogelijkheden van burgers om onderling solidair te zijn (de onderlinge of 'warme' solidariteit).

Institutionele (koude) solidariteit

Het systeem van onze sociale bescherming is een solidair systeem bedoeld om mensen, die er zelf niet voor kunnen zorgen, de middelen te geven om hun levensstandaard enigszins te behouden (sociale zekerheid) of een menswaardig bestaan te leiden (sociale bijstand). Hoewel er verschillen zijn in de ontstaansgeschiedenis, de logica, de financiering en het beheer van de twee onderdelen van de sociale bescherming, namelijk [de sociale zekerheid en de sociale bijstand](#), is er ook sprake van convergerende tendenzen.

We stellen vast dat **de hoogte van de vervangings- en bijstandsuitkeringen**, zeker aan het tarief voor samenwonenden, **niet volstaan om menswaardig te leven**. De legitimiteit van de invoering van het statuut samenwonende in de sociale zekerheid, namelijk als

²⁰ ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting (1994). [Algemeen Verslag over de Armoede](#), Brussel, Koning Boudewijnstichting, p. 146.

besparingsmaatregel in de werkloosheidsverzekering, roept bovendien vragen op en creëert grote ongelijkheden tussen uitkeringsgerechtigde werklozen die alleenstaande of samenwonende zijn. De veronderstelling is dat iemand die samenwoont minder nodig heeft dan een alleenstaande. Het verschil tussen het bedrag voor alleenstaanden en samenwonenden, dit wil zeggen het verlies voor samenwonenden, is echter te groot om het veronderstelde schaalvoordeel te rechtvaardigen.

Deze bedenkingen over het schaalvoordeel gaan ook op voor de bedragen van het leefloon, al is het in een systeem van sociale bijstand logischer om rekening te houden met de feitelijke staat van behoefte van de rechthebbende.

Onderlinge (warme) solidariteit

Het statuut samenwonende maakt het voor mensen onmogelijk om familieleden, vrienden of lotgenoten onderdak te verschaffen zonder het risico dat hun uitkering vermindert, de huurprijs van hun sociale woning stijgt, ze het recht op een sociale correctie verliezen. Hoewel de wetgeving in sommige welomlijnde gevallen het behoud van het statuut alleenstaande garandeert, blijken er in de praktijk grote verschillen te bestaan in de interpretatie en toepassing van de wetgeving. Hierdoor worden mensen onzeker, **durven ze niet solidair zijn**, zijn ze bang om er financieel op achteruit te gaan en maken ze niet de keuzes die ze zouden willen maken.

Het gebeurt dat ouderen beslissen naar een instelling te gaan, met een groter risico op vereenzaming, om geen financiële last te zijn voor hun kinderen. Ondanks het feit dat een dakloze persoon die tijdelijk en kortstondig wordt opgevangen door een familielid of een vriend recht heeft op een leefloon als alleenstaande, durven vele mensen geen dakloze in huis te nemen uit schrik voor financiële gevolgen. Uit het reeds vermelde onderzoek naar de aanpassing van de leeflooncategorieën blijkt dat deze vrees terecht is. Vele maatschappelijk werkers beschouwen deze situatie onterecht als één van samenwonenden.

Recht op sociale bescherming

De aanpassingen die tot nu toe werden uitgevoerd aan de wetgeving om de problemen met het statuut samenwonende te vermijden, zijn gericht op het toekennen van het statuut alleenstaande aan mensen die toch op een of andere manier samenwonen. Oplossingen voor het statuut samenwonende kunnen alleen gevonden worden in een versterkt systeem van sociale bescherming. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede pleit er daarnaast voor om de financiële en sociale solidariteit die mensen (in verschillende mate) tonen door samen te wonen niet te ontkennen en te bestraffen maar juist te erkennen, te ondersteunen en aan te moedigen.

F. Het statuut samenwonende hypothekeert het recht op privacy

“Een vrouw die tijdelijk onderdak bood aan iemand die zonder woonst zat, ondervond al spoedig een inmenging in haar privacy. Er werd een onderzoek gevoerd: naar haar gezinssituatie, haar relaties, haar inkomsten. De huiseigenaar dreigde ermee haar aan de deur te zetten. Haar vervangingsinkomen werd verminderd.”²¹

Het statuut samenwonende beperkt niet alleen de individuele vrijheid van mensen in armoede om te kiezen met wie ze willen samenwonen, maar hypothekeert ook hun recht op privacy. Hoewel een controle of iemand al dan niet samenwoont gerechtvaardigd is binnen de contouren van de bestaande wetgevingen, is dat niet steeds het geval voor de manier waarop deze controle wordt uitgevoerd. Daarnaast kunnen mensen met een inkomen uit arbeid in hun huis en gezin doen en laten wat ze willen en moeten mensen in armoede zich steeds verantwoorden. Ook in het kader van het leveren van het tegenbewijs van samenwonen, moeten ze als het ware hun hele leven transparant maken.

Controle van het samenwonen

De toekenning van een uitkering of een sociale correctie is meestal verbonden aan bepaalde voorwaarden. Dit impliceert dat er gecontroleerd moet worden of er aan de voorwaarden is voldaan. De vaststelling van iemands gezinssituatie en -samenstelling gebeurt op basis van het Rijksregister, door een verklaring op eer of op feitelijke basis. Deze feitelijke vaststelling kan respectievelijk gebeuren door de wijkagent in het kader van de inschrijving in het bevolkingsregister of door het OCMW in het kader van een sociaal onderzoek. Ook de RVA en het RIZIV kunnen, via huisbezoeken, controleren of iemands gezinssituatie volgens de administratieve gegevens klopt met de feitelijkeheid.

Vele mensen in armoede ervaren deze controles als zeer **indringend**. Huisbezoeken vinden vaak onaangekondigd plaats, zonder dat het duidelijk is in welk kader ze gebeuren noch wat de gevolgen ervan kunnen zijn. Dit brengt veel stress, angst en onzekerheid met zich mee. Mensen zijn **nooit ‘gerust’**. Er zijn ook grote verschillen in de – al dan niet respectvolle - manier waarop huisbezoeken worden uitgevoerd. Mensen hebben de indruk dat de controles erop gericht zijn hen te betrappen op onjuistheden over hun gezinssituatie, zonder dat ze zelf precies weten wat mag en wat niet mag. Het gevoel van wantrouwig bekeken te worden, wordt nog versterkt door de beleidsfocus op de bestrijding van sociale fraude.

Ook wanneer mensen gebruik maken van de mogelijkheid om het tegenbewijs voor samenwonen te leveren, kunnen ze zich niet beroepen op hun recht op privacy. Ze moeten

²¹ ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting (1994). *Algemeen Verslag over de Armoede*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, p. 209.

hun **privéleven helemaal blootgeven** om voldoende te kunnen aantonen dat ze ondanks het delen van een woning niet echt samenwonen.

Sociale uitkeringsfraude

“Alle regelgevingen gaan er schijnbaar van uit dat armen bewust frauderen om zichzelf te verrijken. Ik wil dit hier vandaag absoluut tegenspreken: we worden daar niet rijk van, we worden er wel een beetje minder arm van, en is dat niet net de bedoeling van armoedebestrijding?”²²

Sociale fraude – waaronder fraude met sociale uitkeringen – is de laatste jaren heel nadrukkelijk aanwezig in het politieke en maatschappelijke discours. Sociale uitkeringsfraude moet bestreden worden, maar daarnaast moet er ook meer ingezet worden op andere maatregelen. Vooreerst dienen ook andere vormen van fraude, waaronder fiscale fraude en belastingontwijking, voldoende worden aangepakt. Bovendien stellen we vast dat de problematiek van **non-take-up van rechten** veel omvangrijker is dan de onterechte take-up en dus veel meer aandacht verdient.

We willen er ook op wijzen dat de uitkeringen voor samenwonenden zo laag zijn dat ze in heel wat situaties niet toelaten om menswaardig te leven. Mensen gaan bijgevolg oplossingen zoeken om het iets minder slecht te hebben. Ze maken bijvoorbeeld gebruik van het systeem van brievenbushuur zodat ze hun uitkering als alleenstaande kunnen blijven ontvangen, terwijl ze toch samenwonen om de woonkosten te drukken. Dit is een **overlevingsstrategie**, maar ook een vorm van domiciliefraude, die sterk wordt veroordeeld door de samenleving omdat fraude de maatschappelijke solidariteit hypothekeert. Nochtans moeten mensen in armoede in een realiteit leven waarin juist de institutionele solidariteit wordt afgebouwd en de onderlinge solidariteit wordt bestraft.

Recht op privacy

Het recht op privacy van mensen in armoede wordt hoe langer hoe meer gehypothekeerd. Ze moeten zich in toenemende mate verantwoorden en worden meer en meer gecontroleerd. Nochtans is het recht op privacy een fundamenteel recht dat moet gerespecteerd en beschermd worden. Daarom vraagt het Steunpunt tot bestrijding van armoede aandacht voor het recht op een privéleven voor mensen in armoede bij de totstandkoming, toepassing en evaluatie van wetgeving waarin aan de hand van controles dient nagegaan te worden of mensen aan de gestelde voorwaarden voldoen.

²² Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013). *Sociale bescherming en armoede*. Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, p. 24.

G. Het statuut samenwonende bemoeilijkt de toegang tot justitie voor mensen in armoede²³

Voor mensen in armoede zijn de hoge ereloonkosten van advocaten en de procedurekosten voor de rechtbank vaak onbetaalbaar. Teneinde deze mensen toch de toegang tot justitie te verzekeren voorziet de wetgeving in een recht op juridische eerste- en tweedelijnsbijstand.

Voor de toegang tot juridische tweedelijnsbijstand wordt rekening gehouden met de gezinssamenstelling van de aanvrager. Er wordt met andere woorden gekeken naar alle inkomsten binnen het Rijksregistergezin om te oordelen of de aanvrager zich onder de inkomstendrempel bevindt die recht geeft op de (gedeeltelijk) kosteloze tussenkomst van een advocaat. Dit brengt problemen met zich mee voor mensen die samenwonen maar geen gezin vormen en toch ingeschreven worden op hetzelfde adres. Daardoor worden hun inkomsten opgeteld en hebben ze geen of een verminderde toegang tot juridische tweedelijnsbijstand.

Dit vormt eveneens een probleem voor gezinsleden die afhankelijk zijn van andere leden van hun gezin om toegang te hebben tot justitie, onder andere wanneer er geschillen rijzen in het kader van het familie- of jeugdrecht. Een vrouw zonder inkomen die wenst te scheiden van haar echtgenoot zal bijvoorbeeld heel veel moeite hebben om kosteloos een beroep te doen op de diensten van een advocaat.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede benadrukt dat de toegang tot justitie een grondrecht is dat verbonden zou moeten zijn aan het individu, los van zijn of haar woon- of gezinssituatie. Deze discussie dient bovendien te kaderen in een bredere discussie rond de toegang tot justitie voor mensen in een situatie van armoede, aangezien deze toegang de laatste jaren door allerlei financiële maatregelen werd bemoeilijkt.

²³ Het thema toegang tot justitie werd uitvoerig besproken in het [tweejaarlijkse Verslag 2014-2015](#). Daar vindt u ook meer aanbevelingen terug.

H. Het statuut samenwonende creëert ongelijkheden

Het statuut samenwonende creëert ongelijkheden tussen uitkeringsgerechtigden en loontrekkenden, tussen samenwonenden en alleenstaanden, tussen mannen en vrouwen en tussen 'echte' gezinnen en nieuwe samenwoon- en samenleefvormen. Het belet dat iedereen ervoor kan kiezen om er financieel en sociaal op vooruit te gaan door een woning te delen. Tegelijk doet het statuut samenwonende onrecht aan de bestaande veelheid aan gezins-, woon- en leefvormen waarvoor het eenzelfde definitie hanteert maar waarin de betrokkenen verschillende relaties kunnen hebben tot elkaar en in verschillende socio-economische situaties kunnen zitten.

Uitkeringsgerechtigden en loontrekkenden

"Mensen die werken, kunnen thuis doen wat ze willen, in tegenstelling tot mensen die niet werken."²⁴

Het statuut samenwonende heeft grote gevolgen voor mensen die leven van een uitkering. Het ontzegt hen een inkomen, keuzes en privacy die mensen met een inkomen uit arbeid wel hebben.

Het voorbeeld van jongvolwassenen in preciaire situaties is hier veelzeggend. Vooreerst kunnen ze niet, zoals hun leeftijdsgenoten uit meer gegoede gezinnen, onbezorgd bij hun ouders blijven wonen om kosten te besparen (bijvoorbeeld huur) en wat geld opzij te zetten. Wanneer ze thuis blijven wonen, heeft dit immers steeds financiële gevolgen. De jongere zelf zal een uitkering als samenwonende ontvangen. Wanneer er geen andere minderjarige kinderen in het gezin aanwezig zijn, geldt dit ook voor de ouder die voorheen een uitkering ontving als persoon met gezinslast. De belangen van kinderen en ouders kunnen hier tegenover elkaar komen te staan, met eventuele breuken in de relatie tot gevolg. Vaak hebben deze jongvolwassenen geen andere mogelijkheid dan hun thuis te verlaten om hun ouders niet in financiële moeilijkheden te brengen en om zelf hun uitkering aan het tarief alleenstaande te behouden. En dit zelfs wanneer ze niet klaar zijn om op eigen benen te staan en zonder garantie dat ze in hun eigen huisvesting en onderhoud kunnen voorzien. Maar ze kunnen ook niet samen gaan wonen met anderen zonder in te boeten op hun leefloon of inschakelingsuitkering. Ze krijgen dus niet de kans om hun woon- en leefkosten te drukken door samen te wonen, zoals hun leeftijdsgenoten uit meer gegoede gezinnen wel kunnen.

²⁴ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2017). [*Burgerschap en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2016-2017.*](#) Brussel: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, p. 55.

Tussen uitkeringsgerechtigden onderling

Het statuut samenwonende creëert ook ongelijkheid binnen de groep van uitkeringsgerechtigden zelf naargelang de samenstelling van hun leefeenheid.

Bij de berekening van het bedrag van de integratietegemoetkoming voor personen met een handicap - die moet toelaten om de extra kosten van een handicap te dragen - wordt niet alleen gekeken naar de mate waarin hun handicap hun zelfredzaamheid beperkt, maar worden ook de inkomsten van de partner (samenwonenden zonder bloedverwantschap tot de derde graad) meegerekend. Hoewel recentelijk het plafondbedrag voor de inkomsten van de partner werd opgetrokken om de 'prijs van de liefde' te drukken, ontvangen personen met een handicap wiens zelfredzaamheid in dezelfde mate beperkt wordt, een verschillende tegemoetkoming naargelang de categorie waartoe ze behoren en desgevallend het inkomen van hun huishouden.

Niet genderneutraal

Het statuut samenwonende druist in tegen de gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Binnen de sociale zekerheid zijn vrouwen statistisch gezien oververtegenwoordigd in de groep uitkeringsgerechtigde werklozen die over 'het statuut samenwonende' beschikt. Ze dragen er bijgevolg in grotere mate de gevolgen van. Meer algemeen geldt dat vrouwen, onder andere omwille van hun arbeidsmarktpositie en van keuzes binnen hun gezin, een groter risico hebben zich in een financiële afhankelijkheidspositie te bevinden ten opzichte van hun partner. Het statuut samenwonende versterkt dit nog.

Een vrouw met een slechte gezondheid scheidt van haar man en klopt aan bij het OCMW voor een leefloon. Ze blijkt in aanmerking te komen voor een Inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap. Wanneer ze echter een andere partner leert kennen en wil gaan samenwonen, dreigt ze haar tegemoetkoming te verliezen en komt ze opnieuw in een afhankelijke positie terecht.

“Toen ik getrouwd was, kreeg ik geen inkomen omdat ik getrouwd was. Dan heb ik 10 jaar hard geknokt om iemand te zijn en nu krijg ik weer niets. Dat is zo van: wie ben ik nog? Wat schiet er nu van mij over als persoon? Dat geeft geen aangenaam gevoel voor mezelf, dat weer afhankelijk worden van iemand, leven op iemand zijn kosten”²⁵.

²⁵ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013). [Sociale bescherming en armoede](#). Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, p. 86.

Verschillende organisaties²⁶ die ijveren voor vrouwenrechten pleiten voor een volledige individualisering van sociale rechten.

Evoluties in gezins-, woon en leefvormen

De wetgevingen waarin met gezinssituaties wordt rekening gehouden, zijn sterk gebaseerd op een traditionele visie op het gezin en worden uitgedaagd door de **groeïende diversiteit aan gezinsvormen**. Het is vandaag niet mogelijk om dezelfde solidariteit en schaalvoordelen van het klassieke gezin te veronderstellen in de verschillende bestaande gezinsvormen. Zo staan partners niet noodzakelijk in voor de zorg voor elkaar of voor elkaars kinderen, verblijven niet steeds alle leden van een nieuw samengesteld gezin op hetzelfde moment in dat gezin... Toch hanteert de wetgeving over samenwonen eenzelfde definitie van samenwonen voor een veelheid aan gezinsvormen, waarin de betrokkenen bovendien in verschillende socio-economische situaties kunnen zitten. Bijgevolg worden situaties die helemaal niets met elkaar te maken hebben op dezelfde manier behandeld: een gezin waarin de ouders leven van een uitkering, een nieuw samengesteld gezin waarin beide ouders alleen bijdragen voor de eigen kinderen, een man met een handicap die samenwoont met een vrouw met een goed inkomen uit werk...

Naast nieuwe gezinsvormen, ontstaan er ook vele **nieuwe vormen van samenleven en samenwonen**, vanuit verschillende motieven en met verschillende doeleinden (financieel, ecologisch, sociaal). Voor deze initiatieven - zoals solidair wonen, zorgwonen of medehuur - wordt gezocht naar manieren om samenwonen mogelijk te maken zonder dat uitkeringsgerechtigden inkomensverlies moeten lijden. Deze initiatieven worden immers geacht bij te dragen aan de oplossing van de wooncrisis en zouden ook een oplossing kunnen bieden voor mensen in armoede.

Meer gelijkheid

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede waarschuwt voor het risico dat nieuwe wetgeving voor woningdelen nieuwe ongelijkheden creëert. Deze dreigt immers beperkt te blijven tot 'erkende' woonprojecten. Ook individuele personen moeten onderling solidair kunnen zijn door een woning te delen. Daarenboven moet samenwonen een vrije keuze blijven en mag het geen noodzaak/verplichting worden voor mensen in armoede omdat ze zich geen aparte wooneenheid kunnen veroorloven. Bovenal moet er, complementair aan oplossingen voor samenwonen tussen mensen uit verschillende gezinnen, oplossingen gezocht worden voor mensen die binnen hun gezin problemen ondervinden door het statuut samenwonende.

²⁶ Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, Nederlandstalige Vrouwenraad, *Vie Féminine*, Femma...

Deel 2: Aanbevelingen

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede pleit ervoor om het samenwonen in verschillende situaties (gezin, solidaire burgers, woningdelers) te erkennen, te ondersteunen en aan te moedigen in plaats van af te straffen. Dit veronderstelt een herwaardering van het statuut samenwonende, zodat het de wens van mensen om samen te wonen respecteert, bevestigt en versterkt. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede formuleert drie groepen van aanbevelingen:

Een eerste groep aanbevelingen vraagt het maximaal inzetten op de realisatie van ieders rechten – die door het statuut samenwonende wordt belemmerd - zodat iedereen kan kiezen met wie men wil samenwonen, ook binnen een gezin.

Een tweede groep aanbevelingen pleit voor het herbekijken van de bestaande gezinscategorieën, zodat ze toepasbaar zijn op de verschillende en nieuwe gezins-, leef- en woonvormen en voor een rechtmatige toekenning ervan volgens de bestaande definities en criteria in de verschillende wetgevingen.

Een derde groep aanbevelingen gaat over het valoriseren van bestaande beleidsinstrumenten om de uitvoering van de aanbevelingen te bevorderen.

Dit memorandum richt zich zowel tot de federale Staat als tot de gemeenschappen en de gewesten. We vermelden steeds tot welk beleidsniveau de aanbeveling is gericht. Wanneer verschillende beleidsniveaus bevoegd zijn en samenwerking en coördinatie is aanbevolen, vermelden we 'interfederaal'.

A. Ieders rechten realiseren

Recht op een menswaardig inkomen

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

1. Elk gezin een inkomen te garanderen dat toelaat om menswaardig te leven. Dit wil zeggen dat alle vervangings- en bijstandsuitkeringen moeten opgetrokken worden.

Er bestaan verschillende inkomensdrempels die mogelijke referentiepunten vormen voor een menswaardig inkomen: de Europese armoederisico-drempel, de referentiebudgetten ...

2. Het bedrag van de vervangings- en bijstandsuitkeringen voor samenwonenden te verhogen, rekening houdend met de werkelijke schaalvoordelen.

Deze verhoging dient substantieel te zijn zodat het een werkelijke ondersteuning van het samenwonen is en mensen niet langer (uit financiële noodzaak) de voorkeur geven alleenstaand te blijven.

3. In afwachting van de realisatie van bovenstaande aanbevelingen, de OCMW's, die samenwonende cliënten in een gezinssituatie een menswaardig inkomen proberen te geven via de aanvullende maatschappelijke steun, met federale middelen terug te betalen.

Interfederaal

Interfederaal

Federaal en gemeentelijk

Recht op bescherming van het gezinsleven

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

4. Het fundamenteel recht om een gezin te stichten en in gezinsverband te leven ook voor mensen in armoede te garanderen, onder andere door een menswaardig inkomen te voorzien.

5. Systematisch na te gaan of oplossingen voor het statuut samenwonende ook een verbetering betekenen voor mensen die samenwonen binnen hetzelfde gezin opdat ook zij er duurzaam op vooruit kunnen gaan.

6. Vermijden dat aanpassingen die binnen de bestaande wetgeving gebeuren of worden voorgesteld in tijdelijke situaties of transitiemomenten binnen gezinnen beperkt blijven tot het uitstellen van een financiële terugval en van de breuk in het gezinsleven die er vaak mee gepaard gaat.

Interfederaal

Interfederaal

Interfederaal

Recht op wonen

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

7. Alternatieve collectieve woonvormen te ondersteunen, te omkaderen en aan te moedigen op administratief, stedenbouwkundig en financieel vlak.

Dit betekent:

- Voorzien in een correcte inschrijving van afzonderlijke personen/ gezinnen in het bevolkingsregister wanneer ze een eengezinswoning delen door IT 140 toe te kennen in plaats van 141 of door code 20 te hanteren.
- Zorgen voor een subnummering – en dus een apart domicilieadres - wanneer er sprake is van een opdeling van een eengezinswoning.
- De inschrijving in het bevolkingsregister en het domicilieadres te hanteren als basis voor de bepaling van de gezinscategorie.
- Vermijden van een wildgroei aan aparte wetgevingen die op hun beurt nieuwe of minder formele woonvormen uitsluiten.

8. Prioritair en versneld werk te maken van een groter aanbod van betaalbare en kwalitatieve woningen, zowel binnen de sociale als de private huurmarkt.

Pistes hiervoor zijn onder andere:

- Het bouwen van sociale woningen.
- Het ondersteunen van de werking van Sociale Verhuurkantoren (SVK's).
- De leegstand van private en publieke gebouwen bestrijden.

9. De toegang tot een betaalbare en kwalitatieve huurwoning te verbeteren voor mensen en gezinnen met een laag inkomen.

Pistes hiervoor zijn onder andere:

- Een huurpremie voorzien voor die gezinnen die niet op de sociale huurmarkt terecht kunnen.
- Hen beschermen tegen selectie en discriminatie op de private huurmarkt.
- Voorzien in een centraal huurwaarborgfonds

Gemeentelijk en
interfederaal

Gemeentelijk en
interfederaal

Gewestelijk

Gemeentelijk en
gewestelijk

Gewestelijk

Recht op sociale bescherming

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

10. De sociale bescherming te versterken als het instrument bij uitstek om de rechten van mensen te realiseren en iedereen een menswaardig bestaan te garanderen. Dit impliceert bijkomende investeringen om de vervangings- en bijstandsuitkeringen te verhogen.	Interfederaal
11. De fiscaliteit versterkt in te zetten als instrument om een billijke verdeling van de rijkdom te garanderen en te behouden, ook na de verhoging van de uitkeringen.	Interfederaal
12. Onderlinge familiale en sociale solidariteit te bevorderen in plaats van af te straffen opdat het mogelijk is zorg te organiseren en welzijn te genereren.	Interfederaal

Recht op privacy

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

13. Het recht op privacy van mensen en gezinnen te respecteren door duidelijke definities en criteria te hanteren voor de gezinscategorieën die gecontroleerd kunnen worden zonder inbreuk in het privéleven van de betrokkenen.	Interfederaal
14. De bestaande controle-instrumenten en -procedures te evalueren - zowel van de wijkagent, maatschappelijk werkers van OCMW's als van controleurs van de RVA/het RIZIV - en na te gaan of de controle proportioneel is ten aanzien van de gestelde doelstellingen.	Gemeentelijk en interfederaal
15. Indien huisbezoeken als controle-instrument onvermijdelijk zijn, - De achterliggende doelstellingen van een huisbezoek duidelijker te expliciteren ten aanzien van de betrokken personen en gezinnen: de vaststelling van de gezinssamenstelling voor de bevolkingsregisters, een sociaal onderzoek in het kader van het recht op maatschappelijke integratie, een controle van de administratieve gezinssituatie...- Een debat te voeren over het kader, de doelstellingen en de modaliteiten van een huisbezoek, in dialoog met mensen in armoede en hun verenigingen. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede is bereid om een dergelijk debat te organiseren.	Gemeentelijk en interfederaal

Interfederaal |
| 16. Proactief na te gaan of maatregelen een impact kunnen hebben op het privéleven van de betrokkenen, en desgevallend een advies vragen van de Gegevensbeschermingsautoriteit. | Interfederaal |

17. Het 'privacy'-element op te nemen in de bestaande instrumenten voor ex-ante evaluatie, zoals de reguleringsimpactanalyse (federaal) en armoedetoets (Vlaanderen).

Interfederaal

Recht op gelijke behandeling

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

18. De ongelijkheden die door het statuut samenwonende worden gecreëerd of versterkt weg te werken door de vervangings- en bijstandsuitkeringen voor samenwonenden te verhogen.
19. Nieuwe maatregelen te toetsen op hun impact op deze ongelijkheden.
20. Waar mogelijk de anti-discriminatie wetgeving (beschermde criteria) toe te passen.

Interfederaal

Interfederaal

Interfederaal

Recht op toegang tot justitie

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

21. De toegang tot de juridische tweedelijnsbijstand los te koppelen van de gezinssamenstelling van de aanvrager.
22. De financiële drempels waaronder aanvragers recht hebben op juridische tweedelijnsbijstand te verhogen.

Federaal

Federaal

B. De bestaande gezinscategorieën, het statuut samenwonende voorop, herwaarderen en rechtmatig toekennen

Definitie van gezinscategorieën

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

23. De gezinscategorieën eenduidig te definiëren in de verschillende wetgevingen.

Het is hierbij belangrijk om:

- De categorieën positief te formuleren en het statuut samenwonende te beschouwen als een volwaardige categorie in plaats van als een restcategorie.
- Wanneer vertrokken wordt van de bestaande concepten, te streven naar een veralgemening van de meest voordelige en minst uitsluitende begrippen.
- Te streven naar een harmonisering van begrippen, zoals het concept 'gezin', 'huishouden', 'inkomen', 'gezinslast' om waar mogelijk een automatische toekenning van rechten (zowel uitkeringen als sociale correcties) mogelijk te maken.
- Aandacht te hebben voor verstaanbare taal en communicatie op maat.
- Erover te waken dat de bewijslast zo weinig mogelijk bij de rechthebbende ligt.

24. Uniformiteit over en coherentie tussen verschillende wetgevingen na te streven opdat bijvoorbeeld iemand in medehuur volgens de regionale wetgeving in de federale wetgeving als alleenstaande wordt erkend.

25. De gezinscategorieën zo te definiëren dat ze toepasbaar zijn op nieuwe informele gezins-, leef- en woonvormen, zoals nu reeds gebeurt voor zorgwonen, medehuur,

Interfederaal

Interfederaal

Interfederaal

Vaststelling en controle van gezinscategorieën

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

26. De wetgeving inzake het inschrijven van personen in de bevolkingsregisters op een correcte en uniforme wijze toe te passen.

Federaal,
gemeentelijk

Dit betekent dat:

- Personen die ingeschreven zijn op een referentieadres in geen geval mogen worden beschouwd als vallende onder de categorie 'samenwonende', noch de particulier die een referentieadres verleent, noch de persoon die als dakloze over een referentieadres beschikt.
 - Personen die geen gezin vormen en toch een eengezinswoning delen, door de gemeentelijke overheden dienen ingeschreven te worden als afzonderlijke referentepersonen, zodat ze niet op dezelfde gezinssamenstelling voorkomen.
27. Duidelijke en toepasbare richtlijnen en criteria op te stellen waarmee wijkagenten, maatschappelijk werkers van OCMW's, controleurs ... iemands gezinssituatie (alleenstaande, samenwonende, persoon met gezinslast) kunnen bepalen om mensen maximale rechtszekerheid en bescherming van hun privacy te bieden.
28. De rechtspraak te gebruiken als referentiekader om bestaande praktijken te bevestigen of te veranderen.

Federaal

Federaal

C. Bestaande beleidsinstrumenten valoriseren om de aanbevelingen uit te voeren

IMC

Om rechtsonzekerheid en eventuele negatieve gevolgen voor de rechthebbende te vermijden, is het belangrijk dat de gefedereerde entiteiten en de federale Staat goed geïnformeerd zijn over de wetgeving waarin de notie 'samenwonen' een rol speelt, zowel op federaal, gewestelijk als gemeenschapsniveau.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

29. Een overzicht te maken van alle relevante wetgeving en dit bij elke verandering te actualiseren. Het nodigt de IMC Integratie in de samenleving uit om een dergelijke vraag te richten tot alle regeringen. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede is bereid om, als interfederale instantie, dit proces te ondersteunen, te fungeren als verzamelpunt voor de aangedragen informatie van de regeringen en om de IMC regelmatig op de hoogte te houden van de werkzaamheden.
30. De bestaande en toekomstige wetgeving op elkaar af te stemmen tussen verschillende beleidsniveaus en -domeinen om incoherenties en perverse effecten te vermijden.

Interfederaal

Interfederaal

Onderzoek

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

31. Bestaand onderzoek naar de problemen en mogelijke oplossingen voor de problemen met het statuut samenwonende op te lijsten en te valoriseren.
32. Het werkelijke schaalvoordeel van samenwonen voor uitkeringsgerechtigden te berekenen als basis om het uitkeringstarief samenwonende substantieel te verhogen.
33. De voordelen en eventuele nadelen, zowel van een verhoging van het uitkeringstarief voor samenwonende op basis van de reële schaalvoordelen als van een gelijkstelling aan het tarief voor alleenstaande, te berekenen, zowel op het vlak van publieke uitgaven en inkomsten (wegvallen van controles, vrijkomen van woningen...) als voor de betrokken personen (meer koopkracht, solidariteit, sociaal netwerk, ...) en de samenleving als geheel. Op die manier komt een correct beeld van de werkelijke kost tot stand.

Interfederaal

Interfederaal

Interfederaal

Ex-ante impactanalyse

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

34. Een ex-ante evaluatie van de impact van nieuwe maatregelen op de situatie van mensen in armoede uit te voeren.
- Aanpassingen aan de wetgeving rond het statuut samenwonende dienen in het teken te staan van een verbetering van de situatie van verschillende groepen mensen in armoede. Ze moeten erop vooruit kunnen gaan en ongewenste perverse effecten dienen vermeden te worden.
 - Het recht op een menswaardig bestaan voor iedereen is het ultiem baken voor een degelijke reflectie over het statuut samenwonende. Er mag geen bijkomende armoede gegenereerd worden.
 - Het Steunpunt tot bestrijding van armoede is bereid om – vanuit zijn interfederaal en onafhankelijke werking en zijn wettelijke opdracht – een bijdrage te leveren aan dergelijke evaluaties.

Interfederaal

Automatisering

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om:

35. In de mate van het mogelijke in te zetten op een automatische toekenning van het recht op uitkeringen, sociale correcties... . Dit is een belangrijk instrument in de bestrijding van non-take-up van rechten complementair aan een pro-actieve en persoonlijke dienstverlening.

Interfederaal

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede hoopt dat de kwestie van het statuut samenwonende in de verschillende regeerakkoorden wordt opgenomen en werkt graag mee aan de verdere uitwerking van de aanbevelingen in dit memorandum.

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING

Koningsstraat 138, 1000 Brussel

WWW.ARMOEDEBESTRIJDING.BE

@Luttepauvrete